

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Анелия Петрова Спасова

относно защита на докторска дисертация
на **Надежда Асенова Гьонкова**
за присъждане на образователна и научна степен „Доктор”
Професионално направление 3.2. Психология
(Трудова, организационна и икономическа психология –
Икономическа психология)

Тема на дисертационния труд:

„НАГЛАСИ КЪМ ПАРИТЕ И ФИНАНСОВО ПОВЕДЕНИЕ“

Динамичните социални промени в страната ни в последните три десетилетия засегнаха всички аспекти на поведението, включително и финансовото. Ценностната система, съответстваща на новите икономически условия, постепенно замества старата, която отреждаше на парите второстепенно място и значение. Всяка промяна създава проблеми, особено ако икономическите трансформации се сблъскват със социалните, поради различното темпо на тяхното приемане.

Изследването на нагласите към парите в новите условия и тяхното отражение върху финансовото поведение обогатява не само теорията за връзката между двата важни в психологията конструкта – нагласи и поведение, но притежава и потенциал за стимулиране на финансовото поведение. Наличието на пазара на финансовите услуги на две поколения, чиято социализация е осъществена в различни социално-икономически условия, естествено изисква диференциран подход, при условие, че тяхното отражение в поведението е ясно очертано и обяснено. Насочването на изследователските усилия в тази посока би внесло съществен принос в разкриването на предпоставките за вечно съществуващия проблем за конфликта между поколенията.

Изследването на избрания проблем в други страни е налице и изучаването на използвания инструментариум и получените резултати донякъде е гаранция за успеха на дисертационния труд. Коректният подход на докторантката към ползваните автори се изразява в посочване на приноса им, без да се натрапва собствена критична точка. Използваната литература е обширна по обем и многостранна по съдържание. Това прави теоретичната част на дисертацията полезна за всички, които проявяват интерес към разглеждания проблем, още повече, че у нас литературата по проблема е недостатъчна. Направеният теоретичен обзор по темата може да се определи като

принос на докторантката в популяризирането ѝ и в извеждане на анализираната проблематика на изследователското поле и у нас. Този факт отговаря на изискването дисертационният труд да внася принос, както в популяризиране на теорията, така и в емпиричното изследване на съответния проблем. Отчитайки факта, че докторантката е завършила УНСС, очаквах анализът на литературата да включва и български автори, тъй като финансовото поведение, доколкото пряко засяга финансовите институции, не е лишено от вниманието на изследователите-икономисти.

Структурирането на теоретичната част на дисертацията е логично и последователно въвежда читателя към емпиричното изследване. Трите теоретични глави правят плавен преход от същността на нагласите през нагласите към парите и личностните типологии в техен контекст, за да се стигне до избора на два основни типа финансово поведение. Тук бих искала да подчертая, че финансовото поведение има различни проявления, но точно спестяването и вземането на заем е особено важно най-малко по две причини: 1/ дава картина и познание за ежедневно поведение на всеки човек, и 2/ дава важни ориентири на ангажираните във финансовата сфера как да стимулират определен тип поведение на своите клиенти.

Проследяването на различните типове финансово поведение дава ясна представа за сложното пречупване на различни фактори върху тази част от поведението на личността и с това очертава и поле за бъдещи изследвания - как нагласите към парите повлияват ценностната система на личността и специфичната ѝ реализация в извъникономическата сфера.

Постигнат е баланс между теоретичната и емпиричната част по отношение на обема. В емпиричната част на дисертацията са съблюдавани изискванията за провеждане на изследване, като в рамките на две глави подробно са описани процедурите, през които авторката е преминала, за да осигури коректност на получените резултати. За изследване на връзката между нагласите към парите и финансовото поведение са използвани три скали, удачно подбрани за целите на изследването. Възможността чрез подskalите да се навлезе по-дълбоко в изследвания проблем разкрива предпоставките на определено финансово поведение и извън ролята на нагласите. В стремежа да се възползва най-пълно от потенциала на методиките, според мен се е получило известно преместване на тежестта на изследването към ролята на личностните /демографски фактори, което може да е допълнителен аспект на изследването, стига да не се стига до „неглижиране“ на основния, фиксиран в самата тема на дисертацията.

За създаването на ясна картина на изследвания феномен важно значение има извеждаване на онези връзки, които имат статистическа значимост. Прецизните статистически анализи, описани в най-големи подробности, включително и тези, които нямат статистическа значимост, „замъгляват“ картината на изследвания феномен. В едно предварително проучване те биха могли да бъдат отделени и по желание на докторантката добавени като приложение. Безспорно, и отрицателните резултати са резултати и имат своята информативна стойност, ако бъдат съпроводени с обяснение, макар и до голяма степен хипотетично. В това число попада и целесъобразността на петата хипотеза, която изследва прогностичния потенциал на нагласата „в минало време“. Първо, прогнозата е винаги за бъдещи събития и вероятно в случая се касае за некоректно използване на понятието прогноза. От друга страна, в анкетната карта има въпрос към респондентите относно вземането на заем в „минало време“. Подобна „прогноза“ би имала смисъл, ако се търси потвърждение на твърдението на редица автори, че нагласата се формира и от минало поведение, резултатът от което би имал убеждаващ потенциал. Темата обаче е за ролята на нагласата като фактор за определено поведение, а не обратно. Както става ясно от получените резултати, на полето на финансовото поведение то има статистически незначимо влияние и този факт чака своето обяснение.

Статистическата обработка е безупречна. Някои резултати биха могли да се подложат на по-задълбочен психологически анализ.

Направените препоръки са по-скоро свидетелство за значимостта на разглеждания проблем. Високото теоретично и емпирично ниво на дисертацията провокира поставяне на още по-високи изисквания, потенциал за тяхното удовлетворяване в докторантката безспорно е налице. Убедена съм, че по-нататъшната научноизследователска работа на докторант Гьонкова ще разшири изследователското поле по посока на сравняване на финансовото поведение на българите с това на граждани от други държави, както и ще разкрие другите предиктори на това поведение в контекста на специфичните български условия.

Като обобщение бих искала да подчертая, че на нашето внимание е представен сериозен научен труд, който би следвало да е начало на една изследователска кариера в науката. Приносните моменти, очертани в автореферата, свидетелстват за скромността на докторанта. Действителният принос на „пионерското“ навлизане в неизследвана за страната ни проблематика ще стане очевиден при прилагането на получените резултати, особено в условията на очертаващата се нова световна икономическа криза.

Цялостната висока оценка на дисертационния труд ми дава основание да заявя, че според мен той отговаря на изискванията за придобиване на научна степен „доктор“ и ще гласувам убедено за това.

02.12.2019 г.

Доц. Д-р Анелия Петрова